

בעל העקידה

מתורתו של רבינו רבי יצחק עדאמה זיע"א

מחבר ספר "עקידת יצחק"

גליץ ג' - פרשת לך לך תשפ"ו

מהדורת איל

ביאור ענין הקדמת לידת ישמעאל ואיחוד לידת יצחק

זה מדרך הטבע, אלא היא מתנה גמורה מחוץ לדרך הטבע, וזהו שנאמר 'ויצא אותו החוצה' וכפי שדרשו חז"ל (ב"ר פ' מד) שה' הוציאו חוץ לעולם והגביהו על הכוכבים והמזלות כו', ועל זה נאמר 'והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, כלומר שאכן אברהם הכיר בכך שהיא צדקה גמורה מאת ה'.

לאחר שפירשה התורה את הבטחת הבנים לאברהם אבינו, עברה התורה לדבר על שרה אמנו, שהיא אכן הרגישה בחסרון הזרע, והכירה בכך שה' הוא שמנע ממנה פרי בטן, אולם עדיין לא פנתה להתפלל אל ה' שיפקדנה בזרע, ויתכן שהוא מפני שאף שהיתה אמונתם שלמה בה' שכל מה שנעשה בעולם הוא ממנו יתברך, אבל עדיין לא ראו שה' ישנה את הטבע בעבור בריותיו, לכך עדיין לא הודיע להם ה' שיתן להם זרע משרה, אלא הניחם להמשיך להזדכך באמונה, ובצער שיהא לשרה מהגר, עד שתאמר 'ישפט ה' ביני ובינך' שבזה הודיעה שמכירה שה' לבדו משגיח על כל מעשיהם.

ענין נוסף היה בכך שסיבב ה' שישמעאל יולד מאברהם והגר, כדי להודיע בכך את החילוק העצום שיש בין ישמעאל שנוול לפני שנצטווה אברהם אבינו על המילה, לבין יצחק שנוול לאחר שנצטווה על המילה, וזוהי הסיבה שהמתין ה' מלצוות את אברהם על המילה עד לאחר שנוול ישמעאל, כדי שתיכף לאחר מילת אברהם יולד יצחק, וכל זה כדי ללמד את ישראל את גודל מעלת מצות המילה, כפי שהתבאר בסוף פרשה זו, שיראו את החילוק בין ישמעאל שנוול קודם מילת אברהם שהיה פרא אדם, ידו בכל ויד כל בו, לבין יצחק שנוול לאחר המילה שהיה זרע ברוך ה'.

כדי שלא יאמרו שהחילוק בין ישמעאל ליצחק הוא מפני שישמעאל היה בן הגר שהיתה שפחה, לכך כתבה התורה ארבע דיבורים מיוחדים של המלאך אל הגר, שהם כנגד ארבעת הדיבורים שמצינו בתורה שנאמרו לאברהם אבינו עד אותו היום, הדיבור 'אי מזה באת ואנה תלכי' ו'שובי אל גבירתך' הם כנגד הדיבור שנאמר לאברהם 'לך לך מארצך' וגו', הדיבור השני 'הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרוב' הוא כנגד שני הדיבורים שנאמרו לאברהם אחד קודם שנפרד לוט מעמו והשני לאחר שנפרד ממנו לוט. והדיבור האחרון 'הנך הרה ויולדת בן וגו' והוא יהיה פרא אדם' וגו', הוא כנגד הבטחה שנאמרה לאברהם במחזה שיהיו לו בנים ככוכבי השמים, וכן מה שנאמר לו מה שיהיה בהמשך הדורות 'ידע תדע כי גר יהיה זרעך' וגו'. וזה להודיע שהגר התעללה בבית אברהם ושרה לדרגה גבוהה, והסיבה לקלקול של ישמעאל הוא מפני שנוול קודם שנצטווה אברהם על המילה, וכפי שנתבאר.

עקידת יצחק שער יז

אברהם החשיב זאת לצדקה לה', או ה' החשיב זאת לצדקה לאברהם.

ו. כיון שלבסוף נתן ה' לשרה בן, מדוע סיבב ה' שתחילה יולד ישמעאל מאברהם והגר.

ז. כשהמלאך פגש את הגר לאחר שברחה מבית אברהם, נאמר 'ויאמר לה שפחת שרי אי מזה באת ואנה תלכי וגו'. 'ויאמר לה מלאך ה' שובי אל גבירתך והתעני תחת ידיך. 'ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרב. 'ויאמר לה מלאך ה' הנך הרה ויולדת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל עניך' (טו ח-א), ויש להבין מדוע על כל דיבור ודיבור נאמר 'ויאמר לה מלאך ה' בפני עצמו, ולא נכללו כל הדיבורים בדיבור אחד.

נראה לבאר, שאף שעל כל דבר שמקבלים מאת ה' יש להודות לו ולהללו על כך, גם בדברים המגיעים בזכות מעשיהם הטובים, כיון שכל מה שהקב"ה עושה עם בראויו הכל הוא בתורת חסד, ואין ה' חייב דבר לאיש, מכל מקום כשה' מביא טובה על צדיקים היוצאת מגדר הטבע, או שעושה עמהם חסד יותר ממה שמגיע להם על פי הדין, הוא חפץ שידעו בכך ששינה את הטבע למענם, ונתן להם יותר מהמגיע להם, כדי שיכירו לו טובה ביותר, וכפי שאמרו חז"ל (שבת י:) הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, כדי שיכיר לו טובה.

זהו הטעם שה' לא פקד את אברהם ושרה בצעירותם, כי אז לא היו מבחינים האם זכו לילד בדרך הטבע, כפי שאר העולם, או שהיתה בזה השגחה מיוחדת, שמדרך הטבע לא היו ראויים להוליד כלל, וה' שינה את הטבע כדי שיהיה להם זרע. לכך המתין ה' שיכירו בכך שאינם ראויים להוליד, ויתפללו אליו ויבקשו זרע, ואז יפקדם וידעו בבירור שזרע זה בא להם בהשגחה מיוחדת מאת ה' שלא כדרך הטבע כלל. כשראה ה' שאינם מתפללים על כך, סיבב ה' להיגלות אליו לאחר מלחמת המלכים ולדבר עמו, כדי שעל ידי זה יתעורר אברהם לבקש על הזרע.

ופתח ה' ואמר לאברהם לאחר שניצח את המלכים, שלא יירא מארבעת המלכים שניצחם, שמא יחזרו להלחם עמו, והטעם שלא יירא, מפני שאנכי מגן לך'. והוסיף ואמר לו שלא ירע בעיניו מה שהשיב את נפשות מלך סדום ואת כל רכושו, כיון ששכרך הרבה מאד, שבדעת ה' ליתן לו הרבה מאד עושר גדולה וכבוד, וכל זה היה כדי לעורר את אברהם וכפי שתיכף ומיד אמר, 'ה' אלהים מה תתן לי גדולה וכבוד ואנכי הולך ערייר' ואין לי זרע, ובזה נתעורר לראות שבדרך הטבע אין לו ילדים, ובדבריו טמונה בקשה ותפילה שיתן לו זרע, ומיד נאמר 'והנה דבר ה' אליו לאמר', לומר, שדיבור זה היה מוכן ומזומן להשיב לו, שעוד יזכה לזרע שלו, אבל שידע שאין

אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברהם במחזה לאמר אל תירא אברהם אנכי לך שכרך הרבה מאד. 'ויאמר אברהם אדני ה' מה תתן לי ואנכי הולך עריירי וכן משק ביתי הוא דמשק אליעזר. 'ויאמר אברהם הן לי לא נתתה זרע והנה בן ביתי יורש אתי. והנה דבר ה' אליו לאמר לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך וגו'. (בראשית טו, א-ד)

פסוקים אלו נאמרו לאברהם לאחר מלחמת ארבעת המלכים כנגד החמשה, שאברהם יצא להציל את לוט בן אחיו שנפל בשבי על ידי ארבעת המלכים, ואברהם ניצחם ושחרר מהשבי את לוט ורכושו, ובפסוקים אלו הבטיח ה' לאברהם לראשונה שיהיו לו בנים ככוכבי השמים. ובהמשך הפרשה מסופר ששכר אתה שרה שאין לה ילדים, ביקשה מאברהם שישא את הגר שפחתה לאשה, וכשהרתה הגר הוקל כבוד שרה בעיני הגר, והקפידה עליה שרה עד שהגר ברחה ממנה, והלכה במדבר ושם פגשה מלאך ה' ואמר להם לחזור לבית אברהם, וגילה לה שיולד לה ישמעאל.

יש להעיר ולשאל כמה הערות ושאלות בשני ענינים אלו:

א. בפסוק הראשון יש להבין, מהו שאמר 'אל תירא אברהם' וכי מדוע היה צד שאברהם אבינו יפחד מאיזה ענין, שעליו הוצרך ה' להרגיעו ולומר שלא ירא.

ב. עוד יש להבין מהו שסיים בפסוק הראשון 'שכרך הרבה מאד', על מה מגיע לו שכר רב מאד, וכן מה השייכות בין זה לתחילת הדיבור שנאמר לו 'אל תירא אברהם' שהיא אין הדרך להיות יראים ממייעוט השכר, אלא מדבר רע העתיד לבא, ועל זה מובן מה שנאמר לו 'אנכי מגן לך', אבל 'שכרך הרבה מאד' צריך ביאור.

ג. לאחר שאמר אברהם 'הן לי לא נתת זרע' נאמר 'והנה דבר ה' אליו לאמר לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך' וגו', ומדוע נאמר לשון 'והנה דבר ה' אליו' שמשמע שהוא דבר שאירע מאליו, ומדוע לא נאמר כבשאר דיבורים, 'ויאמר ה' אליו' או 'וידבר ה' אליו'.

ד. מדוע המתין ה' מלפקוד את אברהם ושרה בילדים עד שהגיעו אברהם ושרה לגיל זקנה, ולא חנן אותם בבן בצעירותם, ולכל הפחות מדוע לא גילה להם ה' שעתיד להוליד להם בן, רק בדיבור זה הודיע ה' לאברהם, ולאחר מכן בעת שציווהו על המילה הודיעו על לידת בן משרה, ולשרה הודיע רק לאחר מכן כאמור להלן בתחילת פרשת וירא.

ה. לאחר שאמר ה' לאברהם שיהיה לו זרע, נאמר 'והאמן בה' ויחשבה לו צדקה' (1), ויש להבין הכוונה שהחשיבו זאת לצדקה, מי החשיב זאת לצדקה,